

šujoča. V njegovem »Stvarjenju« ne vidim Boga, kajti ne vidim ne Jehove, ne Kristusa, ne Svetega Duha. Koliko globlje in religiozno prepričevalneje vpliva na nas Gregorčičeva pesem »Človeka nikar«, prav zaradi vere v transcendentnega Stvarnika, brez katerega ni stvarjenja, ni življenja, ni odrešenja. Kozakov odgovor na vprašanje o zadnjem, onostranskem, večnem nas ne zadovolji.

Vendarle pa je »Celica« pomembna bodisi kot pisateljeva osebna izpoved bodisi kot dokument rodu, kateremu pripada, in vsebuje marsikaj človeško dragocenega. Že spredaj smo pohvalno omenili tudi pisateljske vrline, zaradi katerih je treba pričujočo drobno knjižico prišteti v vrsto najboljših del naše povojne književnosti. France Vodnik

»Krog«, Zbornik umetnosti in razprav. Uredil Rajko Ložar. Založili sotrudniki. Ljubljana 1933. Strani 154+VIII. (Naroča se Bleiweisova cesta 20, III. nadstr.)

Zbornik »Krog« se prav lepo uvršča v vrsto naših almanahov, s katerimi smo Slovenci precej bogati. Idejno predstavlja »Krog« eno izmed skupin katoliškega mladinskega gibanja, ki pomeni danes najmočnejši prodor ustvarjajočih sil v Sloveniji. Prepričevalen dokaz za to je tudi »Krog«, v katerem je nekaj prispevkov trajne vrednosti. Izdajatelji so almanah, ki je z vidika širše življenjske problematike resda nekoliko premalo razgiban ter preveč estetično-enostranski, točno, skromno in nepatetično označili kot zbornik umetnosti in razprav. Pomen »Kroga« moramo zatorej presojati predvsem po vrednosti posameznih prispevkov.

Zadnje čase se je večkrat poudarjalo, da v naših revijah prevladuje esej in razprava nad umetniško produkcijo. Enako razmerje med »umetnostjo« in »razpravami« opazimo tudi pri »Krogu«, kjer prav tako prispevki kulturno izpovednega oziroma razpravljajočega značaja po številu močno presegajo dela estestke stvariteljnosti. Dasi je to nedvomno značilna poteza našega časa, bi bilo zmotno naziranje, da je ta pojav za kulturno življenje sodobnosti negativen ali manj pomemben. Takšna miselnost bi pomenila po mojem mnenju samo nesodobno obnavljanje kulturnega nazora iz polpretekla dobe pretiranega esteticizma. Danes imamo esej in podobne oblike človeškega izpovedovanja in oblikovanja prav tako za stvariteljno dejanje, kulturno večkrat nič manj ali celo bolj pomembno kakor pesem, novelo, kip ali kompozicijo. Od dne do dne se namreč vsebolj zavedamo, da je umetnost samo ena izmed premnogih oblik življenja.

Razen pesmi je med prispevki »Kroga« treba imenovati ideološki del razprav, medtem ko ostali članki prav tako kakor proza v pomembnosti precej zaostajajo za njimi oziroma ne pridejo toliko do veljave. Najtehtnejši se meni zdi uvodni članek »Človek in čas«, ki ga je napisal urednik zbornika Rajko Ložar. Ta članek je treba po pomembnosti in sodobnosti misli prišteti v vrsto najboljših izpovedi oziroma razmišljanj raznih ideologov mladinskega gibanja v »Križu na gori«, »Domu in svetu« in drugod. Pisatelj se je v njem dotaknil duhovnega in kulturnega vprašanja sodobnosti in njenih oblik, predvsem z vidika treh osnovnih teženj novega rodu:

človeka-osebnosti, njegove dinamične stvariteljnosti in življenjske celotnosti. Dasi so bile vse te bistvene črte našega gibanja poudarjene že večkrat, so tu našle novo obliko, nov vidik, novo ponazorilo in novo utemeljitev. Ložar nam je podal pregleden prerez individualistične, racionalistične, humanistične kulture in kritiko njenih oblik. Nasproti sistemom, produktom izginjajoče dobe, poudarja osrednji pomen osebnosti, katero danes preté uničiti razni »izenačujoči« nazori in sistemi kolektivistične oziroma fašistične smeri. Prav tako pa odločno in pravilno poudarja, da tudi na ravnini verske kulture more vziti novi preporec edinele, če bodo njega nosivci — stvariteljne osebnosti! Proti racionalistični kulturi razuma, vnanjih sil in tehnike, a tudi proti idealistični kulturi lepega videza, formalizma in esteticizma zagovarja ideal resnično duhovnega človeka, za katerega je najznačilnejša skladnost ideje in življenja. Smisel in nalogo sodobnega ustvarjanja pa je najtočneje opredelil z besedami: »Vsemu spoznanju in poviševanju tradicionalizma postavljamo nasproti idejo, da naše življenje ne sme živeti niti v večno včerajšnjih, niti v večno današnjih formah, nego da mora v sebi združevati poleg sedanjosti, ki je najvažnejša, i preteklost i prihodnost, ker in da se zadostno zaveda svojih meja. Pojmi so meje in naše odločitve so končne in enkratne, človeku ni dana absolutna odločitev, zato tudi svojih doživljanj ne moremo neminljivo posedanjiti in predočiti, nego je potrebna zavest, da zapade z vsakim izmed njih del nas samih neobhodno preteklosti. Samo sistemi hočejo biti večni in samo preteklost hoče, javljajoč se v delih in naziranjih nesodobnih osebnosti, biti neminljiva. Resnični človek pa, kolikor živi iz pravih virov, mora skušati zagrabititi vse možnosti vsakokratnega življenja, ker le tako opravičuje svoje mesto v zgodovini in se mora zavedati, da živi le toliko, kolikor zna tudi umirati.« Kogar zanimajo smernice mladega katoliškega rodu, temu bo Ložarjev članek dober kašipot.

Ožjo notranjo zvezo z omenjenim člankom razodevajo nekateri spisi, ki obravnavajo sicer razna vprašanja, vendar z vidika naših sodobnih prizadevanj. Med njimi je poleg Mlakarjevih »Misli o plesu«, ki predstavljajo posrečen izbor iz njegovih člankov o plesni umetnosti v »Križu«, treba kot zanimivo osebno izpoved omeniti zlasti esej Mirka Javornika »Beg v umetnost«. Naslov bi utegnil koga, ki je bil vzgojen še v stari larpurlartistični miselnosti, zapeljati v zmoto. A pisatelj klica »beg v umetnost« ne tolmači v smislu estetskega individualizma preteklega, liberalnega stoletja; tak beg mu pomeni vrnitev v pravo, bistveno življenje, zakaj umetnost je nam sodobnikom sintetičen pojem in pomeni vse življenje združujočo in obsegajočo obliko. Umetnostno prizadevanje, kakor se javlja v sodobni glasbi, je vsebina Ukmarjevega članka »Pota sodobne glasbe«, v kateri »človek oblikuje zopet zlasti samega sebe, vse drugo mu služi le kot sredstvo za doseg tega cilja.« Vidimo, da teoretično in kritično Ukmar nadaljuje smer, ki jo je doslej v naši glasbeni publicistiki najizraziteje in najdosledneje zastopal rajnki Stanko Vurnik. Z velikimi simpatijami smo sprejeli tudi študijo L. Klakočerja »D. H. Lawrence in eros«, ki ni samo informativna, marveč prav tako idejno poudarjena v smislu naših etičnih pri-

zadevanj po novem, globljem, duhovnejšem erosu. Po člankih v »Križu na Gori« se tu zopet enkrat ta problem rešuje osebno in metafizično ter je dan pravi odgovor na vprašanje, ki ga naša, resnični duhovnosti odtujena in še vedno mehanistično-naturalistično umerjena sodobnost le prerada rešuje docela amoralno in nemetafizično zgolj z biološko-medicinskega in gospodarskega vidika.

Med ostalimi razpravami moram na prvem mestu omeniti članek »Za preureditev našega jezika«, ki ga je napisal Božo Vodušek. Izmed prispevkov v »Krogu«, ki se bavijo z nekim določenim predmetom, je ta članek najstvarnejši in najbolj upoštevanja vreden. Dasi bi bilo avtorju glede posameznih trditev (n. pr. samostalniki ali glagol, melodioznost ali trdota) mogoče ugovarjati, zlasti v kolikor jih postavlja normativno, je vendarle treba priznati, da je osnovna smer njegovih izvajanj pravilna. Pisatelj se zlasti bori zoper »tri glavne točke, ki določajo smer naše oficijelne jezikovne znanosti.« Te so po njegovem »arhaizacijska slovanofilska težnja, proglašanje kmeškega primitivnega jezika za edino pravilno obliko knjižne slovenščine in splono racionalistično pojmovanje jezika«. V poglavje »romantične znanosti« spada članek B. Orla »Na robu slovenske legende« in »Romantična znanost« B. Preglja, izmed katerih prvi raziskuje domačo slovensko legendo, medtem ko je drugi v glavnem le poročilo o nekaterih tujih avtorjih romantične znanstvene smeri ter o njihovih izsledkih oziroma hipotezah o starejši zgodovini človeškega rodu. Zanimivejši je vsekakor prvi, čeprav so neizpodbitna samo materialia; pojasnila in sklepi, tu in tam duhoviti, tu in tam drzni, pa se zde zlasti zgodovinsko neprepričevalni.

Resnična vrednota »Kroga« pa so pesniški prispevki, troje pesmi B. Voduška (Pesem pomladnemu vetru, Pesem ob ločitvi, Zdravica v ranem jutru) in daljši cikel E. Kocbeka z naslovom »Dnevne in nočne pesmi« (štirinajst po številu). Pesmi obeh avtorjev so nedvomno najboljša slovenska lirika iz prve polovice letošnjega leta. V razvoju povojne slovenske lirike pomenita B. Vodušek in E. Kocbek sodobno, napredno stopnjo ekspresionizma, katero navadno imenujemo novo stvarnost zaradi novega realističnega elementa. Toda medtem ko je v pesmih B. Voduška poudarjen zlasti realizem etičnega spora, so pri E. Kocbeku vidnejši obrisi vnanjega sveta, zaradi česar pri prvem nahajamo kot stilni element logični besedni simbol, pri drugem pa svojsko prepletanje naturalistične impresije z vizionarnostjo slutenj. Čeprav je Vodušek oblikovno dovršenejši, je Kocbek vendarle pesniško slikovitejši.

Prispevkov v prozi prinaša zbornik prav za prav samo dva, Magajново po narodni pesmi napisano »Legendo o prevzetnem zidarju« in Javornikovo »Stvar brez okvira«. Razen tega, da ljubi sodobno snov, je za Javornika značilna jasna, premočrta kompozicija, v čemer razodeva rahlo podobnost z Velikonjevim načinom pripovedovanja, in pa poudarjena socialno-etična kritika. Le deloma lahko prištevamo semkaj tudi »Sedem dni« (Bogomir Magajna). Spis, ki je nekoliko neurejeno prepletanje spominov, razmišljanj in osebnih izpovedi, nima literarnega značaja, čeprav razodeva spretnega pisca in tu in tam tudi dobrega pripovednika. V tem je razen nekaterih

misli in posrečenih opisov raznih dogodkov tudi vsa vrednost spisa. Kot celota pa me stvar niti oblikovno ne zadovolji, vsebinsko pa kaže Magajno deloma v prav negativni luči. Kar ni privlačno že pri njegovih novelah in povestih, se je v tej neposredni obliki zapiskov in izpovedi pokazalo še v pristnejši podobi. Pomanjkanje življenjske globine, nemajhna mera naivnosti in še večja mera neživljenjske romantike, neadekatno posnemanje avtorja »Bele krizanteme« in še to in ono bi mogli naštet, radi česar njegova sicer zanimiva izpoved ni pomembna v globljem človeškem smislu.

Razen navedenega prinaša »Krog« še Ložarjeve misli »K novemu stvarstvu« in Orlove »Prve pripombe k slovenskemu filmu«. Dalje vsebuje zbornik osem strani obsegajočo glasbeno prilogo, kompozicijo Vilka Ukmarja na tekst Sr. Kosovela »Ta strašni čas« in pa večje število lepo uspelih reprodukcij slik Fr. Pavlovca, Franceta Goršeta in Mihe Maleša, nekaj primerov novejše slovenske arhitekture ter podob iz filma, prizor iz plesa Mlakarjev itd. Zunanja oprema zbornika je v celoti prav lepa. France Vodnik

Ivana Tavčarja **Zbrani spisi** I. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani 1932. Str. XII + 506.

S pričujočim zvezkom je začasno zaključena izdaja Tavčarjevih Zbranih spisov, ki so izhajali od pisateljeve sedemdesetletnice 1921 do 1932 in nam v šestih zvezkih prinašajo v časovnem redu vse Tavčarjevo pripovedno delo. Urednik nam iz svojega načrta obljublja vsaj še en zvezek feljtonistike, govorov in političnih člankov, brez katerih bi Tavčarjeva podoba v resnici ne bila popolna, vrhutega bi zadnji zvezek obsegal tudi življenjepis in sintezo njegovega dela. Ta brez dvoma najaktualnejši del spisov pa se zdi, da je pomaknjen še v prihodnost, vendar si ga želimo čim prej. —

Že pri ocenjevanju posameznih zvezkov smo opozorili na težavno urednikovo delo, ko je moral graditi od zgoraj navzdol, to se pravi, hišo je moral zidati od strehe v temelj. Vzroke te čudne poti, ki danes ni edina pri izdajanju naših klasikov (n. pr. Levstikovo Zbrano delo), nam je sedaj urednik pojasnil (449) in povedal tudi osnovne misli svojega uredniškega ravnanja (450—2). Kar se tiče uredniškega načela, je hotel pisatelja približati »inteligentnemu čitajočemu občinstvu«, zategadelj je jezik moderniziral in se v tekstu ni povsem držal znanstvene točnosti. Zato je ta izdaja res bolj leposlovna kot znanstvena. V okviru približevanja »inteligentnemu čitajočemu občinstvu« pa je dr. Prijatelj kljub neorganski poti izdaje postavil v svojih uvodih organsko celoto Tavčarja pripovednika in osvetlil njegovo podobo z blestečimi razgledi v tedanje evropsko slovstvo.

O I. zvezku samem bi se v splošnem ne dalo nič več bistvenega povedati, kakor smo omenili že ob II. zvezku (DS 1930, 324). Urednik je sedaj v uvodu razbistril marsikako vprašanje, ki je tedaj stalo še odprto in ga je bil odložil kot izhodišče prvega zvezka, zlasti je še globlje pojasnil vprašanje Tavčarjeve pisateljske posebnosti, ki je vzrasla iz tako svojstvene spojitve romantike in realizma. Pa še vedno nam je za Tavčarjevo pisateljstvo najzanimivejše, odkod blesteča, skoraj bolno fina kultura, ki se kaže že v prvih njegovih spisih, celo v tistih, ki so nastali pred Stritarjevim